

DE BRIEVENPOST

HOE VROEGER BRIEVEN BEZORGD EN VERZONDEN WERDEN

door W. A. P. SMIT

ONZE tegenwoordige uitgebreide brievenpost heeft natuurlijk niet altijd een dergelijken omvang gehad. De brievenpost is gegroeid met den handel en vooral met de uitbreiding van het verkeer, doch van de vroegste tijden af zijn er brieven en ook postboden geweest, die ze te voet of per rijdiert overbrachten.

De Romeinen belastten met dit werk hun slaven en in den tijd van Julius Caesar bestonden er reeds postiljons en koeriers.

In Duitschland had men ook reeds vroeg z.g. boden of briedragers, gelijk we kunnen lezen bij Voigt: „schon zu Ende des vierzehnten Jahrhunderts durch ganz Preussen eine formlich eingerichtete Reitpost, die aber ausschliesslich nur für den Hochmeister des Deutschen Ordens und die Ordensbeamten vorhanden war und deren Mittelpunkt immer die Hof und Aufenthalt des Meisters blieb.“

Lodewijk XI (1423—1483) zou in Frankrijk de rijdende post hebben ingesteld, maar eerst in 1684 onder Lodewijk XIV ontstonden officieel de posterijen.

In ons land hadden de graven en vorname edelen in de 14de eeuw hun eigen boden, die te paard of te voet of per schip de brieven overbrachten, maar de post kwam eerst tot ontwikkeling bij de opkomst der steden en van den koopmansstand in de 15de eeuw. Het waren echter nog particuliere boden, die de vorname kooplui voor eigen rekening hielden, doch die soms ook voor anderen de brievenpost medenamen. In het algemeen was er echter voor den gewonen burger en koopman geen ander middel van verzending dan „bij gelegenheid“ d.w.z. een brief mede te geven met iemand, die de plaats van bestemming bezocht of met den schipper.

In 1549 had de stad Amsterdam vier boden aangesteld en beëdigd „omme der stede of der goede gemeente boetscappen te doen ende brieven buyten dezer stede te dragen.“

In 1598 besloot de stadsregering het Paalhuisje aan de Nieuwe Brug in te richten als een soort postkantoor, waar de brieven konden worden afgegeven en de Paalknecht of havenmeester, die stadsambtenaar was, te belasten met het in ontvangst nemen der brieven van de schippers. Hij moest de post van

een nummer voorzien en inboeken in registers met vermelding van den naam van den schipper en de plaats van afzending. Ziehier de eerste directeur van het eerste Amsterdamsche postkantoor!

De kooplieden konden nu daar hun brieven afhalen tegen betaling van 1½ stuiver per stuk. In provincies, waar niet zooveel waterwegen waren, ging men als vanzelf over tot het oprichten van een paardenpost. In elke stad, waar vroeger boden dienst deden, richtte men eigen postkantoren op voor de verschillende routen.

In de 16de eeuw waren bijna overal bezoldigde stadsbrievenboden, doch deze gingen in den regel niet verder dan Den Haag of de plaats, waar de vergadering der Staten werd gehouden.

Den 29sten Juli 1659 werd A. van Bergen door den burgemeester van Den Haag aangesteld tot postmeester of zooals men het toen noemde, „tot bode te paard tusschen Amsterdam en Den Haag“. Iederen avond om half tien ging een bode te paard van Amsterdam naar Haarlem en moest daar afstijgen en te voet gaan langs den singel, waar een boot hem over het Spaarne zette. Bij de Houtpoort stond dan een versch paard klaar, waarmede hij naar Lisse moest rijden. Daar werd hij opgewacht door zijn Haagschen collega en beiden verwisselden nu hun brieven-tasschen. Vervolgens keerden de Amsterdamer en de Hagenaar terug, die geen van beiden later dan 5 uur in den morgen weer op de plaats van bestemming mochten zijn en waar de brieven zoo spoedig mogelijk besteld werden. Ook wel werd de weg genomen door de venen bij den Leidschendam en vandaar langs het Huis te Swieten over den Rijn dijk tot Rijn Noord, waar dan de verwisseling der post plaats had.

Het porto voor een enkelvoudigen brief was drie stuivers, echter op voorwaarde, dat de bezorging 's zomers vóór 7 uur en 's winters vóór 8 uur geschied was. Had de bestelling later plaats dan mocht slechts twee stuivers port geheven worden.

In de eerste helft der 17de eeuw werden bij het Paalhuisje te Amsterdam twee gesloten brievenbussen geplaatst met het wapen

van Enkhuizen en Hoorn en in 1624 werd de eerste eigenlijke brievenbesteller door de stad aangesteld.

In de geschiedenis der posterijen treffen we den naam aan van de familie Taxis, een geslacht, afkomstig uit Bergamo uit Noord-Italië, dat in de ontwikkeling van het postwezen in Nederland en Bourgondië een groote rol heeft gespeeld.

In 1504 had Philips de Schoone een overeenkomst gesloten tot het instellen en in stand houden van een geregelde postverbinding tusschen de Nederlanden, het Keizerrijk, het Fransche en het Spaansche hof, terwijl dit contract onder de regeering van Karel V werd uitgebreid door Frans en Johan Baptist van Taxis, die zich bij verdrag van 12 November 1516 hadden verbonden ook Rome, Napels en de verdere bezittingen der Habsburgers in Italië op te nemen in het postverkeer.

Eveneens werden verbeteringen tot stand gebracht tusschen Neurenberg, Frankfort am Main en Schaffhausen en verder ook met Hamburg. De benoeming van Lamoral van Taxis tot erfelijk rijkspostmeester heeft later een strijd tengevolge gehad, die eeuwen duurde tusschen de vorsten, die het recht van het postwezen in hun eigen rijk voor zich opeischten en de erven van Taxis. Eerst de oprichting van den Duitschen Statenbond heeft een einde gemaakt aan het Taxische postwezen.

In den eersten tijd was het ambt van postmeester absoluut niet in tel, maar toen later bleek, welke groote reuvenen eraan verbonden waren, steeg ook het animo voor het ambt. Het was een ware goudmijn voor den gene, aan wien het ambt was vergeven, in den regel aan vriendjes, tegen een bedrag, dat eigenlijk niet meer dan een fooi was. Als we lezen, dat de Brabantsche en Fransche post van 1738 tot 1749 bijna 100.000 gulden netto opbracht en dat de postmeester niet veel meer te doen had dan zijn naam te zetten en te controleeren of de ambtenaren hun plicht deden, dan begrijpen we, dat de liefhebberij hiervoor groot was en de eerste helft der 18de eeuw kunnen we dan ook met recht het glorieusperk der postmeesters noemen. Juist omdat het zoo'n begeerd baantje was, was de benoeming dikwijls niet vrij van corruptie, tenminste zoo kunnen we noemen de aanstelling van kinderen tot postmeesters, gelijk burgemeester van Slingeland in Den Haag zijn 6-jarigen zoon Barthout tot post-



LINKS: Postjacht neemt de post over van zeeschepen. — RECHTS: Paalhuisje aan de Nieuwe brug te Amsterdam, waar de brieven afgegeven werden.

meester aanstelde van de zoo belangrijke post op Hamburg. Het baantje werd tot de meerderjarigheid van zoonlief zoolang door een knecht waargenomen.

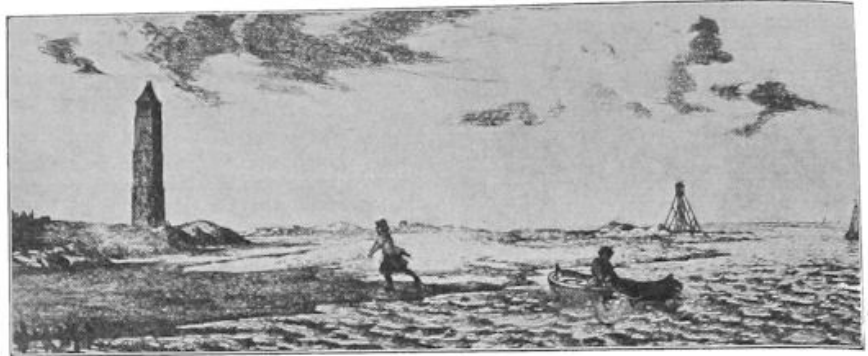
Ph. Koninck, leerling van Rembrandt, was niet alleen schilder, maar in 1668 eveneens schuitenvoerder van Amsterdam naar Rotterdam. Dit baantje liet hij echter aan anderen over en trok er zelf de voordeelen van. Eerst in 1748 zou deze wantoestand verbeteren, toen de magistraat van Den Haag de inkomsten van de posterijen aan den Prins aanbod, een voorbeeld, dat door de meeste steden werd gevolgd. Deze accepteerde het aanbod en stond op zijn beurt het postmeesterschap af aan de Staten. Alleen Amsterdam talmde, maar omdat het prinsgezinde volk opstootjes veroorzaakte, was de stadsregering genoodzaakt toe te geven.

In iederen stadsalmanak kon men een wegwijzer vinden voor de vertrekuren der post met bijvoeging der porti, die de verschillende brieven kostten.

Geleidelijk breidden de posterijen zich nu

uit. De postzegels en dikwijls de verlaagde vracht deden het briefverkeer nog meer toenemen en een goedgeregelde post is nog steeds, gelijk men in de 18de eeuw schreef: „een der grootste gemakken in een land of

republiek; zij bevorderen de commercie, en allen handel en wandel, en brengen de menschelijke gemeenschap grooten onderstand en hulpe toe. Zij doen ons vriendschap onderhouden met de einden der aarde.”



Postiljon komt aan het strand.

„Ben ik dan niet lief?”

HUIB van acht was er en Dieneke van vijf en toen werd er nog een broertje, Fritsje, geboren. Huib was dol blij met dat broertje: hij praatte tegen Fritsje, hij aaide hem, hij tikte hem tegen z'n wangetjes en hij zei lieve woordjes tegen dat wiegekindje.

Dieneke echter, deed alsof broertje niet bestond; ze leefde haar kleine kinderleventje voort, precies, zooals eerst, toen Fritsje er nog niet was.

„Fritsje is nog te klein voor Dieneke, denk ik”, zei Moeder. „'t Valt haar tegen, dat ze nog niet met hem spelen kan. Als hij een paar maanden verder is, zal het wel beter gaan.”

„Ik begrijp het anders niet van Dieneke”, vond Vader. „Ze speelt altijd zoo lief met haar poppen. En nu er zoo'n levende pop in haar nabijheid is, kijkt ze er niet naar om.”

„'t Zal over een tijdje wel veranderen”, hield Moeder vol.

Maar, zooals Moeder dacht, gebeurde niet. Dieneke keek nooit naar broertje, ze lachte nooit tegen hem, ze babbelde nooit wat tegen Fritsje. Integendeel — Moeder merkte, dat

ze de wieg ontweek. Als Moeder Fritsje aan 't helpen was, keek ze soms met schuwe blikken van Moeder naar Fritsje en van Fritsje naar Moeder. — Neen, Moeder kon het van Dieneke ook niet begrijpen.

„Vindt je Fritsje niet lief, Dieneke?” vroeg Moeder eens.

— Neen — schudde de kleine meid.

„'t Is vreemd”, zei Vader.

Doch spoedig werd het vreemde in Dieneke's gedrag opgelost.

Op een keer, toen Moeder Fritsje aan 't wasschen was en toen Moeder tegen haar jongste allerlei aardige woordjes zei, zat Dieneke onder de tafel haar popje uit- en aan te kleeden.

Echter alle aandacht bij dit werkje had ze niet. Ze luisterde naar Moeder.

„Ja zeker”, keuvelde Moeder tegen Fritsje. „je wordt al groot. Wil je al gaan staan klein ventje? O, o, dat kan nog niet hoor schatje. Je beentjes en je voetjes zijn nog veel te slap.”

Bij wijze van antwoord mummelde Fritsje wat terug.

„Je bent lief; o je bent zoo lief, mijn jongetje”, zei Moeder.

Dat was te veel voor Dieneke. Ze had onder

de tafel alles zitten aanhooren. Ze kroop onder de tafel vandaan; ze vloog naar Moeder toe, wild trok ze Moeder aan haar arm en met groote, hongerende oogen, riep ze tegen Moeder: „Ben ik dan niet lief?”

Moeder schrok er van en meteen ging haar nu een licht op. Dieneke was jaloersch. Gelukkig, dat Moeder in één oogenblik alles begreep en gelukkig, dat Moeder voelde, hoe met Dieneke te doen. Ze sloeg haar ééne arm om Dieneke heen en ze trok het kind dicht tegen zich aan en zei: „O, zeker mijn lieve meisje, jij bent ook lief, heel lief. Net zoo lief als Fritsje.” Moeder ging voort met teere, zachte woordjes. In kindertaal probeerde ze Dieneke een heel klein beetje te laten begrijpen, waarom ze altijd zoo tegen Fritsje praatte. En Dieneke begreep. — Haar gezichtje klaarde op; ze lachte tegen Moeder en ze lachte tegen Fritsje. — Van af dien dag werd Dieneke heel anders voor haar broertje.

Voor Moeder was dit ééne zinnetje: „Ben ik dan niet lief?” een lesje. Moeder snapte hierdoor dat ze voor haar Benjamin, vooral haar andere, grootere kindje, niet in 't minst mocht verwaarloozen.

M. DRENTH—BOKHOUT.



Hierbij een aantal wonderlijke modekiesjes! De drie eerste foto's hebben op de moderne mode betrekking en stellen voor de meest moderne costuums zooals die te zien waren, respectievelijk bij Engelsche, Fransche en Oostenrijksche Modeshows. Welke bezwaren men ook moge hebben tegen de vorige mode: deze was tenminste frisch en practisch, terwijl wat nu mode is o.i. smakeloos en onhygiënisch is, vooral door de lange rokken. Geheel rechts: hoe de mode twintig jaar geleden was. We gaan weer aardig dien kant uit!